

Criteria for Determining Critical Imports in Ukraine

Abstract. As a result of the military operations on the territory of Ukraine, many enterprises ceased to function, and the operating enterprises bear a manifold increased fiscal and socio-economic burden. Therefore, the state must implement an effective customs policy, particularly in regulating critical imports, to ensure support for developing existing businesses in the conditions of disruption of raw material supplies and logistics connections between business entities. The article aims to reveal the features and criteria for determining critical imports under martial law conditions. The peculiarities of critical imports of Ukraine in martial law conditions were analyzed. Groups of goods of critical import have been identified. The stages of simplifying customs procedures for transporting humanitarian goods under martial law conditions have been determined. It was established that the list of goods and services of critical import was repeatedly revised upward. Changes to the current legislation were made based on appeals from Ukrainian companies. Despite the critical attitude of subjects of foreign economic activity to the list of critical import goods, its implementation made it possible to save the gold and foreign exchange reserves of the National Bank of Ukraine in the first weeks of the war thanks to the balancing of currency flows. The article analyzes the criteria for determining critical import goods under martial law conditions, which were classified into four subgroups: the energy sector, the security and defence sector, the sector ensuring the population's livelihood, and the sector ensuring the functioning of industrial enterprises. At the same time, the legal regulation of critical imports in martial law conditions may change, taking into account the development trends of the financial and economic situation in the country, so this issue remains open for scientific discussion.

Keywords: critical import, critical goods and services, simplification of customs procedures, transportation of humanitarian goods, foreign economic activity, martial law.

Suggested Citation

Savchenko, N. (2023). Criteria for Determining Critical Imports in Ukraine. *Oblik i finansy*, 1(99), 91-96. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1\(99\)-91-96](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-91-96)

Наталія Савченко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Критерії визначення критичного імпорту в Україні

Анотація. Внаслідок військових дій на території України багато підприємств перестали функціонувати, а діючі підприємства несуть в рази збільшене фіскальне та соціально-економічне навантаження. Відтак державі необхідно реалізовувати ефективну митну політику, зокрема в частині регулювання критичного імпорту, щоб забезпечити підтримку розвитку діючого бізнесу в умовах порушення сировинних поставок та логістичних зв'язків між суб'єктами господарювання. Мета статті – розкрити особливості та критерії визначення критичного імпорту в умовах воєнного стану. Проаналізувати особливості критичного імпорту України в умовах воєнного стану. Ідентифіковано групи товарів критичного імпорту. Визначено етапи спрощення митних процедур перевезення гуманітарних вантажів в умовах воєнного стану. Встановлено, що список товарів та послуг критичного імпорту неодноразово переглядався в бік збільшення, а зміни до чинного законодавства вносилися на підставі звернень українських компаній. Незважаючи на критичне відношення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до переліку товарів критичного імпорту, його впровадження надало змогу у перші тижні війни зекономити золотовалютні резерви Національного банку України завдяки балансуванню валютних потоків. В статті проаналізовано критерії визначення товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану, які класифіковано на чотири підгрупи: сектор енергетики, сектор безпеки та оборони, сектор забезпечення життєдіяльності населення та сектор забезпечення функціонування виробничих підприємств. В той же час, правове регулювання критичного імпорту в умовах воєнного стану може зазнавати змін, зважаючи на тенденції розвитку фінансово-економічної ситуації в країні, тому дане питання залишається відкритим для наукової дискусії та може бути основою для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: критичний імпорт, критичні товари і послуги, спрощення митних процедур, перевезення гуманітарних вантажів, зовнішньоекономічна діяльність, воєнний стан.

¹ Nataliia Savchenko, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0003-4679-3985

E-mail: natasavchenko@i.ua

Постановка проблеми. Для фінансування Україною власної обороноздатності, подолання наслідків та підтримки постраждалих від війни необхідні значні кошти, основним джерелом надходження яких є сфера податків. Відповідно, щоб сплачувати більше податків, бізнес має більше виробляти і реалізовувати, орієнтуючись на покупців за межами країни. Зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) в загальних умовах відіграє важливу роль в економічному розвитку та фінансовій стабільності як на макро-, так і на мезо- та мікрорівнях. Оскільки саме цей вид діяльності надає надзвичайно широкі перспективи для розширення ринків як для придбання сировини і матеріалів, так і для збуту продукції, відкриває нові можливості для застосування світової фінансової, логістичної та транспортної інфраструктури, а також збільшує притік іноземної валюти і зростання золотовалютних резервів країни. Військові дії на території України унеможливають функціонування частини підприємств, а ті підприємства що діють, несуть в рази збільшене фіскальне та соціально-економічне навантаження. Відтак державі необхідно реалізовувати ефективну митну політику, зокрема в частині регулювання критичного імпорту, щоб забезпечити підтримку розвитку діючого бізнесу в умовах порушення сировинних поставок та логістичних зв'язків між суб'єктами господарювання в середині країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики критичного імпорту присвячені праці Е.М. Деркача, Т.В. Корневої, С. Скрипника, О. Процевята, О. Воронова та інших. Зокрема, Е.М. Деркач [2] досліджував стан правового регулювання перевезення вантажів гуманітарної допомоги та виокремив вектори вдосконалення національного законодавства в частині спрощення ввезення вантажів гуманітарної допомоги. Дослідник встановив, що спеціальне транспортне законодавство України потребує оновлення з урахуванням особливостей укладення та виконання договорів перевезення гуманітарних вантажів шляхом доповнення відповідними нормами Правил перевезення вантажів. Аналіз деяких питань адміністративно-правового забезпечення митного оформлення критичного імпорту під час воєнного стану здійснила Т.В. Корнева [3]. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану розкриті в публікаціях С. Скрипника [7], О. Процевята [7] та О. Воронова [7].

Однак, питання критеріїв визначення критичного імпорту в умовах воєнного стану залишається маловивченим і в той же час – актуальним, адже наша держава наразі оновлює правові основи регулювання критичного імпорту та здійснює пошук ефективних методів відновлення й управління зовнішньоекономічною активністю господарюючих суб'єктів.

Мета статті – розкрити особливості та критерії визначення критичного імпорту в умовах воєнного стану.

Для досягнення мети визначено наступні завдання:

- проаналізувати особливості критичного імпорту України в умовах воєнного стану;
- встановити групу товарів критичного імпорту;
- визначити етапи спрощення митних процедур перевезення гуманітарних вантажів в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Військова агресія РФ здійснила вплив на всі сфери життя в Україні, в результаті чого були застосовані правові обмеження в умовах воєнного стану. Це призвело до порушення бізнес-процесів [1]. У зв'язку з високим рівнем невизначеності та скороченням виробництва, бізнес зіштовхнувся зі складнощами логістики товарів і транспортних засобів на митну територію України, а також з рядом інших проблем.

Одним із ключових завдань уряду у найперші дні повномасштабної війни було забезпечити безперерйну діяльність Державної митної служби (далі – Держмитслужби). Внаслідок військової агресії північні та східні митниці припинили свою діяльність, а діяльність морських портів і аеропортів була заблокована росією, тому основна діяльність митниці була сконцентрована у західному та південному регіонах. Було ухвалено рішення про цілодобовий режим діяльності підрозділів Держмитслужби. Посадові особи митних органів з тимчасово окупованих регіонів України та районів, де ведуться активні бойові дії, були переведені в південні та західні регіони.

Значна кількість підприємств, зіткнувшись з проблемою відсутності сировини, яку в умовах війни придбати в Україні стало неможливо, переорієнтувалися на зовнішні ринки. Відтак урядом було схвалено рішення про «ручне» керування переміщенням вантажів через митний кордон України Держмитслужбою, щоб прискорити отримання товарів критичного імпорту від країн-партнерів. Також було спрощено митні процедури і скорочено середній час проходження митного оформлення. На рисунку 1 відображено поетапне спрощення митних процедур перевезення гуманітарних вантажів на рівні законодавства в умовах воєнного стану [2; 3].

В умовах воєнного стану імпорт окремих товарів здійснюється з урахуванням передбачених законодавством обмежень. Зокрема, Постановою КМУ «Про перелік товарів критичного імпорту» від 24.02.2022 р. № 153 (далі – Постанова № 153) визначено перелік товарів, які належать до критичного імпорту (оплата товарів (продукції, послуг, витрат), пов'язаних із перевезенням пасажирів, вантажів; послуги із зберігання товару на складах за кордоном та пов'язані з цим інші супутні витрати тощо).

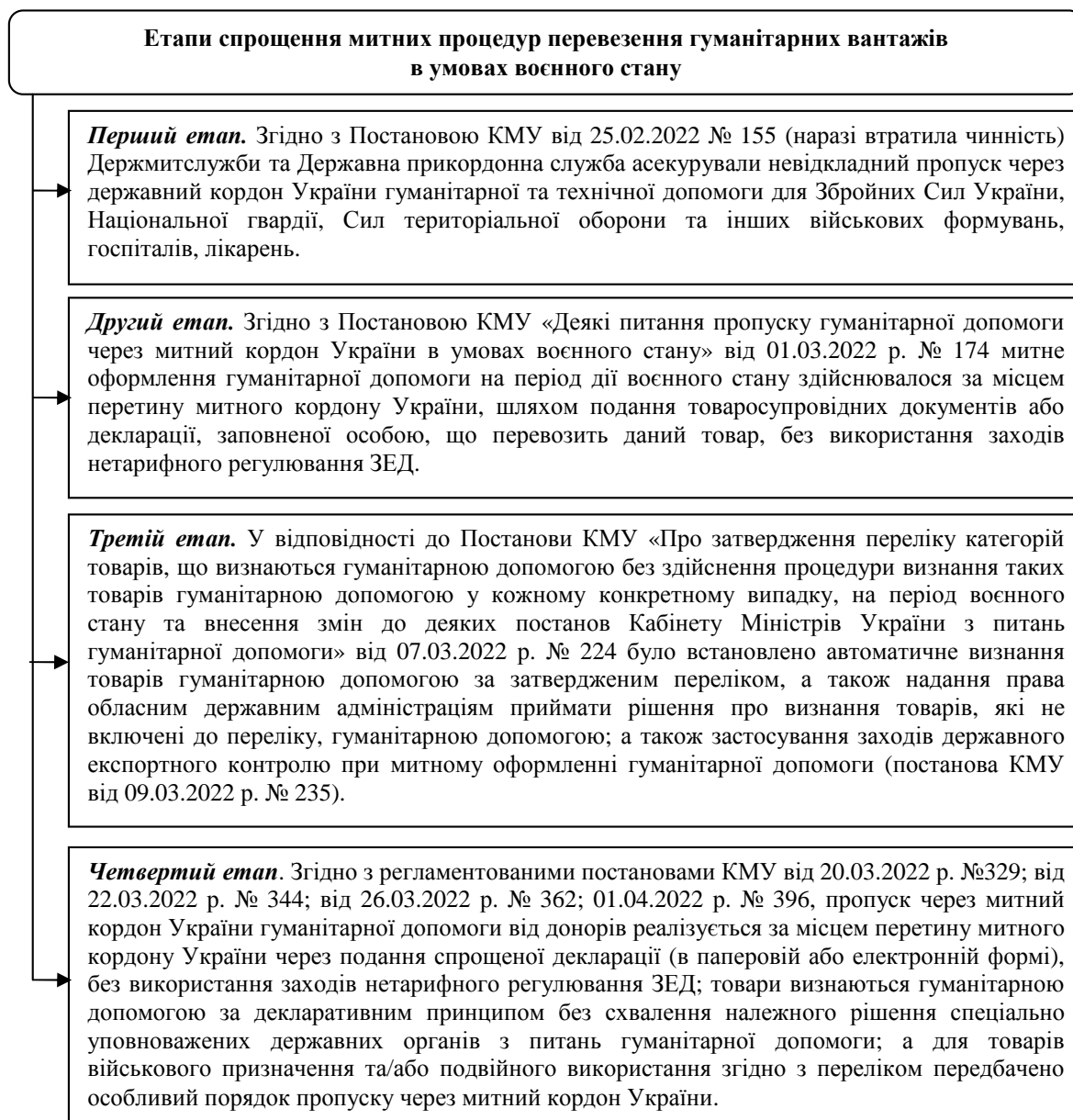

Рис. 1. Етапи спрощення митних процедур перевезення гуманітарних вантажів в умовах воєнного стану
Джерело: сформовано автором на основі [2].

Однак, в чинному законодавстві України відсутнє трактування поняття «критичного імпорту», а митне оформлення вантажів товарів критичного імпорту відбувається на підставі підзаконного акту – Постанови № 153 [4]. Деркач Е. М. встановив, що бізнес повинен довести, що постачання товарів здійснюється не лише в приватних інтересах, але й спрямоване на загальнодержавне благо [2]. У відповідності до Постанови № 153 під критичним імпортом розуміють перелік товарів, що необхідні державі в умовах воєнного часу, де основна мета критичного імпорту полягає в обмеженні виведенню за кордон валюти та для зміцнення національної економіки [5].

В Україні відбулося скорочення імпорту не тільки через логістичні проблеми та скорочення попиту, а й

через заборону на некритичні імпортні операції, яка була прийнята Національним банком України з метою уникнення волатильності валюти. На підставі Постанови № 153 [4] і Постанови КМУ № 289 від 16.03.2022 «Деякі питання товарів критичного імпорту» [6] (далі – Постанова № 289) надається дозвіл на імпорт тільки «критичних товарів» зі спеціального переліку. Дані постанови регулюють як теоретичні (зокрема, сутність і важливість критичного імпорту та перелік критеріїв визнання критичного імпорту для чотирьох стратегічно важливих секторів – енергетики, безпеки та оборони, забезпечення життєдіяльності населення, а також функціонування виробничих підприємств), так і практичні аспекти, які мають відношення до відновлення господарської діяльності підприємств,

діяльність котрих знаходиться в залежності від імпортової сировини тощо.

Постановою № 289 закріплено критерії визначення товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану, на основі врахування значної чисельності звернень підприємців з приводу переліку товарів критичного імпорту. Товар є необхідним для: забезпечення енергетичними ресурсами та енергетичної безпеки України; для задоволення потреб безпеки та оборони; забезпечення

функціонування виробничих підприємств; забезпечення життєдіяльності населення [6] (рис. 2). Скрипник С., Процевят О., Воронова О. відзначають, що завдяки чіткому регулюванню критичного імпорту в умовах війни держава спроможна підтримувати як виробництво продукції, потрібної для внутрішнього ринку, так і продукції, призначеної для експорту, а тим самим зберігати дохідну частину державного бюджету України [7].

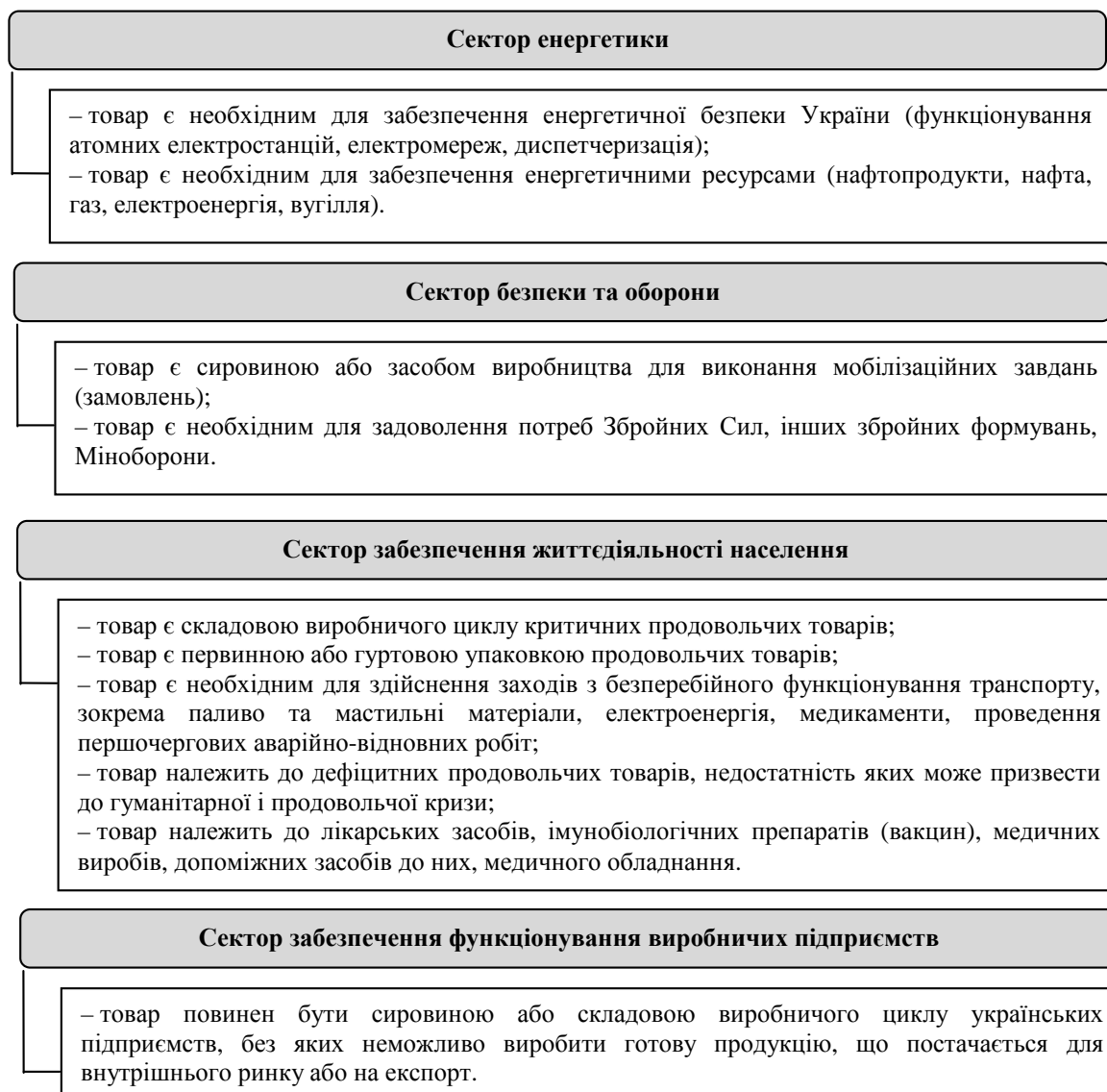

Рис. 2. Групи товарів критичного імпорту

Джерело: сформовано автором на основі [6].

Критичний імпорт визначається як перелік товарів та послуг, за якими держава надає дозвіл на проведення транскордонних валютних платежів. Відповідно до п. 14 Постанови Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 18 (далі – Постанова № 18), юридичні особи можуть придбати іноземну валюту витратити виключно для здійснення операцій, перелічених у даній постанові (рис. 3) [8]. Отже, перелік операцій, за які може бути проведена

оплата нерезиденту з-за умов воєнного стану, є дуже незначним.

Від самого початку війни підприємства фактично не мали змоги розраховуватися за одержані товари, послуги, які не мають відношення до категорії товарів «критичного імпорту» до дати завершення воєнного стану. Пунктами 12 та 14 Постанови № 18 визначено цілу низку обмежень стосовно проведення розрахунків у сфері ЗЕД.

Дозволені операції з іноземною валютою (згідно Постанови № 18)

- імпорتنі операції резидентів з купівлі товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим КМУ, за умови, якщо поставка товарів за такими операціями здійснена/здійснюється після 23.02.2021р.;
- переказ коштів з метою виконання зобов'язань резидента перед нерезидентом за укладеним між ними договором купівлі-продажу товарів за умови, якщо такий переказ здійснюється за рахунок коштів, одержаних за кредитом (позикою) від МФО або за субкредитом від держави, для фінансування якого держава залучила кредит (позику) від МФО;
- операції з повернення нерезиденту попередньої оплати (авансового платежу), отриманої(ого) резидентом на його поточний рахунок у банку в Україні після 23.02.2022р. за укладеним з нерезидентом договором з купівлі-продажу товару, у зв'язку з невиконанням резидентом зобов'язань за цим договором;
- розрахунки (оплати вартості товарів, робіт та послуг) закордоном з використанням електронних платіжних засобів (за винятком розрахунків, що здійснюються з використанням коду категорії торговця – 6211) або використання за кордоном електронних платіжних засобів для отримання готівкових коштів;
- переказ на користь представництв і філій закордоном юридичних осіб, у статутному капіталі яких державі прямо або опосередковано належить частка в розмірі 100%, згідно з кошторисом на утримання або робочою програмою та бюджетом з урахуванням обмежень, установлених у п.17 цієї постанови;
- розрахунки значущих операторів послуг платіжної інфраструктури з нерезидентами для забезпечення виконання функцій у міжнародних карткових платіжних системах;
- переказ іноземному інвестору/нерезиденту коштів, отриманих у зв'язку з проведеною після 01.04.2023р. виплатою погашення/сплатою доходу за облігаціями внутрішньої державної позики України згідно з умовами їх розміщення (емісії) тощо.

Рис. 3. Дозволені операції з іноземною валютою в умовах військового стану

Джерело: сформовано автором на основі [8].

Перелік товарів критичного імпорту фактично було скасовано в липні 2022 року, однак, перелік послуг критичного імпорту досі залишився чинним (перелік послуг, робіт, прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), за операціями з імпорту яких рекомендовано НБУ забезпечити здійснення переказів).

Важливим аспектом ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану є валютний контроль. Банки, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, здійснюють контроль за додержанням клієнтами терміну грошових розрахунків з експорту/імпорту товарів, робіт, послуг (п. 5 Інструкції № 7) [9]. Національний банк України збільшив граничний термін розрахунків з 90 днів до 120 календарних днів (Постанова НБУ від 07.06.2022 р. № 113). Недодержання цього терміну тягне за собою нарахування пені в розмірі 0,3 % від суми недержаної виручки за кожний день протермінування платежу в іноземній валюті за валютним курсом НБУ на день появи заборгованості. Обмеження за термінами не розповсюджується на імпорту товарів, послуг, якщо сума операції менше розміру, передбаченого ст. 20 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX, окрім випадків дроблення валютних операцій.

Список товарів та послуг критичного імпорту неодноразово переглядався в бік збільшення, а зміни до Постанови № 153 вносилися на підставі звернень українських компаній [4].

Незважаючи на критичне відношення суб'єктів ЗЕД до переліку товарів критичного імпорту, його впровадження надало змогу у перші тижні війни зекономити золотовалютні резерви НБУ. Програма критичного імпорту відіграла позитивну роль в балансуванні валютних потоків, асекуруючи макроекономічну стабільність в умовах воєнного стану [10].

Висновки. Підтримка бізнесу в умовах війни – одне з основних завдань уряду, реалізація якого в тому числі відбулася шляхом встановлення переліку товарів і послуг критичного імпорту. Такий захід стабілізував фінансові потоки від ЗЕД та сприяв відновленню економіки країни. Встановлено, що значних змін зазнали правові механізми регулювання критичного імпорту. Зокрема, було прийнято ряд нормативно-правових актів, які впорядковують експортно-імпорту діяльність господарюючих суб'єктів в умовах воєнного стану.

В той же час, правове регулювання критичного імпорту в умовах воєнного стану може зазнавати змін, зважаючи на тенденції розвитку фінансово-економічної ситуації в країні, тому дане питання залишається відкритим для наукової дискусії та може бути основою для подальших наукових досліджень.

4 Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 27.01.2023).
2. Деркач Е. М. Правові питання перевезення вантажів гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. С. 82-86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.15> (дата звернення 27.01.2023).
3. Корнева Т. В. Деякі питання адміністративно-правового забезпечення митного оформлення критичного імпорту під час воєнного стану. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез V Міжнарод. наук.-практ. конф.*, (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 178-180.
4. Про перелік товарів критичного імпорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%d0%bf#text> (дата звернення 27.01.2023).
5. Харківська торгово-промислова палата. Критичний імпорт та критерії його визначення. 2022. URL: <https://www.kcci.kharkov.ua/uk/kritichnij-%D1%96import-ta-kriter%D1%96%D1%97-jogo-viznachennya.html> (дата звернення 27.01.2023).
6. Деякі питання критичного імпорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2022 р. № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2022-%d0%bf#text> (дата звернення 27.01.2023).
7. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47> (дата звернення 27.01.2023).
8. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного Банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0018500-22> (дата звернення 27.01.2023).
9. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів: Постанова Правління Національного Банку України від 02.01.2019 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0007500-19> (дата звернення 27.01.2023).
10. Моніторинг сприяння торгівлі в Україні. Період моніторингу: 9 червня – 10 липня 2022 року. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. 2022. Випуск № 73. 11 с.

4 References

1. Prezydent Ukrainy. (2022). Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
2. Derkach, E. M. (2022). Pravovi pytannia perevezennia vantazhiv humanitarnoi dopomohy v umovakh voiennoho stanu [Legal issues of transportation of humanitarian aid cargoes under martial law]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 1, 82-86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.15> [in Ukrainian].
3. Korneva, T. V. (2022). Deiaki pytannia administratyvno-pravovoho zabezpechennia mytnoho oformlennia krytychnoho importu pid chas voiennoho stanu [Some issues of administrative and legal support for customs clearance of critical imports during martial law] (pp. 178-180). In *Pravovi zasady orhanizatsii ta zdiisnennia publichnoi vlady: Proceedings of the conference* (m. Khmelnytskyi, 17 chervnia 2022 roku). Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova. [in Ukrainian].
4. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022) Pro perelik tovariv krytychnoho importu [On the List of Critically Imported Goods]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%d0%bf#text> [in Ukrainian].
5. Kharkivska torhovo-promyslova palata. (2022). Krytychnyi import ta kryterii yoho vyznachennia [Critical import and criteria for its determination]. Retrieved from <https://www.kcci.kharkov.ua/uk/kritichnij-%d1%96import-ta-kriter%d1%96%d1%97-jogo-viznachennya.html> [in Ukrainian].
6. Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2022). Deiaki pytannia krytychnoho importu [Some issues of critical import]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2022-%d0%bf#text> [in Ukrainian].
7. Skrypnyk, S., Protseviat, O., Voronova, O. (2022). Osoblyvosti rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of regulation of foreign economic activity in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 38. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47> [in Ukrainian].
8. Pravlinnia Natsionalnoho Banku Ukrainy. (2022). Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhenia voiennoho stanu [On the operation of the banking system during the introduction of martial law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0018500-22> [in Ukrainian].
9. Pravlinnia Natsionalnoho Banku Ukrainy. (2019). Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok valiutnoho nahliadu bankiv za dotrymanniam rezzydentamy hranychnykh strokiv rozrakhunkiv za operatsiiamy z eksportu ta importu tovariv [On the approval of the Instruction on the procedure for currency supervision of banks for residents' compliance with settlement deadlines for export and import of goods]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0007500-19> [in Ukrainian].
10. Monitorynh spryanniia torhivli v Ukraini [Monitoring of trade facilitation in Ukraine]. (2022). *Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii*, 73, 11. [in Ukrainian].